

NABİZADE NAZIM'IN “TALEB-İ DÂD” ŞİİRİ

Doç. Dr. Sabahattin ÇAĞIN*

ÖZ: Tanzimat dönemi yazar ve şairlerinden Nabizade Nazım, ilk şiir kitabı *Hatıra-i Şebab*'ta yer alan “Taleb-i Dâd” şiirinde yeni bir şiir tarzını denemiştir. İki sütun halinde yazılan bu şiir, belli bir sistem içinde değişik okuma imkânları sunmaktadır. Bu değişik okumalarda şiirin temasında bir değişiklik olmaz. Bu tarz söyleyişi daha sonraları Behçet Necatigil *Kareler ve Aklar* adlı şiir kitabında başarılı bir şekilde ortaya koymuştur. Ancak Necatigil, bir yandan şekil olarak değişik okumalara imkân veren bu tarzı denerken, aynı şiirde farklı anlamların elde edilmesini de sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Nabizade Nazım, Behçet Necatigil, Tanzimat Edebiyatı, Görsel Şiir.

Nabizade Nazım's “Taleb-i Dâd” Poem

ABSTRACT: Nabizade Nazım, a poet and writer from Tanzimat Era, tried a new style of poetry with the poem “Taleb-i Dad” in his first poetry book *Hatıra-i Şebab*. This poem was written in two columns and offers different opportunities of reading in a specific system. Different reading styles don't cause any alternations in poem's theme. Afterwards, this style of poetry was exemplified successfully in Behçet Necatigil's poetry book *Kareler ve Aklar*. But unlike Nabizade Nazım, Necatigil was able to express different themes with the same poem while he was trying this form of poetry which enables different readings.

Keywords: Nabizade Nazım, Behçet Necatigil, Tanzimat Literature, Visual Poetry.

Nabizade Nazım, Türk roman ve hikâyesinde natüralizmin temsilcisi olarak önemli yere sahip yazarlarımızdan biridir. Daha çok *Zehra* adlı romanı ve *Karabibik* adlı uzun hikâyesiyle bilinen yazarın kısa ve uzun hikâye tarzında kaleme aldığı başka hikâyeleri de vardır.¹ Sanat hayatının

* Dokuz Eylül Üni. Buca Eğitim Fak. sacagin@hotmail.com

Gönderim Tarihi: 10.05.2019 Kabul Tarihi: 13.05.2019

¹ Nabizade'nin hikâyelerini Latin harfleriyle ilk kez 1961 yılında Aziz Behiç Serengil yayımlamıştır. Daha sonra bunlara yenileri eklenerek şu baskı yapılmıştır: Nabizade Nazım, *Karabibik ve Diğer Hikâyeler*, (Haz. Sabahattin Çağın – Nedret Kurudere), İstanbul, Ocak, 2015, 299 s. Bu kitapta yazarın “Bir İftirak” ve “Sohbet-i Şebâne” adla-

başlangıcında şiirler de yazmış olması onun az bilinen bir başka yönüdür. Nabizade şairlik faaliyetini üç kitapla sürdürmüştür: *Hatıra-i Şebab* (1298/1880), *Heves Ettim* (1302/1885) ve *Mini Mini yahut Yine Heves* (1303/1886).

Nabizade, şiirlerinde büyük ölçüde Muallim Naci, Recaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamid'in tesirindedir.² Şairlik yanı çok güçlü değildir. Nitekim bu durumu bütün kitaplarının önsözlerinde bizzat kendisi de ifade eder. Söz gelimi son kitabında bile kendisinden heveskâr olarak bahseder:

Erbab-ı kemal indinde bu cesaretinin bir heves-i tıflane olmak üzere telakki olunacağını ümit ediyor.

Herkes derece-i ıtıla'ı nisbetinde söyler. Binaenaleyh o tıfl-ı heveskârın da mini mini dili iktidarı derecesinde dönmeye çalışmıştır (Nabizade Nazım, 1886: 4).

Bu yazımızda, Nabizade Nazım'ın, A... Nazım adıyla yayımladığı ilk kitabında yer alan "Taleb-i Dâd" şiiri üzerinde durmak istiyoruz. Aşağıda metnini verdiğimiz bu şiir, (mısra başlarındaki numaralandırmalar tarafımızdan konulmuştur), yapı bakımından farklı bir mahiyet taşımaktadır. Şiirin metni şöyledir:

TALEB-İ DÂD

"Bu usûl ihtiraîdir."

- A. Bir handeye de yok mu tenezzül?
B. Ettim bu kadar cevre tahammül.
C. Yetmez mi acep şîven-i firkat
D. Meftûnuna kıl lütf u inâyet

- E. Bıktırdı hayattan beni ol nâz.
F. Geçtim ol emelden, talebim az:
G. Yaklaştı ise ger dem-i vuslat!
H. Vuslat günü ölmek de ne ni'met

- I. Gül gül de biraz gönlüm açılsın,
J. Vechindeki nûrlar da saçılsın!
K. Kâfi mi değil renc ü eziyet,
L. Yetmez mi acep çektğim hasret?

1. *Ey gonce-i ra'nâ!*
2. *Azıcık gül;*
3. *Rahm et bana cânâ!*
4. *Kerem eyle!*

5. *Gerçek*
6. *Emelim hande-i kâkûl*
7. *Çek, hançerini çek*
8. *Kerem eyle!*

9. *Şâd eyle beni.*
10. *Gül güzelim gül!*
11. *Terk eyle diken*
12. *Kerem eyle!*

(Nabizade Nazım, 1886: 20).

rını taşıyan iki kısa hikâyesi ile *Yadigârlarım*, *Bir Hatıra*, *Zavallı Kız*, *Sevda*, *Hâlâ Güzel*, *Karabibik*, *Haspa*, *Seyyie-i Tesamüh* başlıklarını taşıyan sekiz uzun hikâyesi yer almaktadır.

² Nabizade Nazım üzerine bir doktora tezi yapan Himmet Uç, (2007: 134-141) bu etkilenmeleri örnekleriyle göstermiştir.

Şiirin başındaki epigrafta yer alan "Bu usul ihtiraîdir" cümlesi şiir üzerinde yoğunlaşmamızı gerektirmiştir. Çünkü bu ibare, şiirin o zamana kadar görülmemiş bir usulde yazıldığına işaret etmektedir. Şiirde sevgilinin acımasızlığı, maşukun da bu vefasızlık karşısında acı çekmesi ve sevgiliye yalvarması anlatılır. Bilindiği gibi aşk acısı ve sevgilinin vefasızlığı Divan Edebiyatı'ndan beri şairler tarafından çok işlenen bir temdir. Dolayısıyla şiirin muhteva bakımından yeni olduğunu söylemek mümkün değildir.

Şiire şekil yönünden bakıldığında ise dönemi itibarıyla yeni bir usul denendiği anlaşılmaktadır. Yukarıda görüldüğü gibi şiir iki sütundan meydana gelmiştir. Birinci sütundaki bölüm uzun mısralardan, ikinci sütundaki bölümse kısa mısralardan oluşmaktadır. Birinci sütundaki bölüm, aruzun mef û lü /me fâ î lü / fe û lün vezniyle yazılmışken ikinci sütunda belli bir vezin bulunmamaktadır.³ Hatta ikinci dördlüğün ilk mısraı, iki heceli tek kelimededen ibarettir. Diğer taraftan birinci sütundaki kısım beyit mantığıyla kafiyelendirilmişken, ikinci sütunda birinci ve üçüncü mısraların birbirleriyle kafiyelendirildiği görülmektedir. İkinci bölümde dikkat çeken bir diğer husus her dördlüğün ikinci mısralarının birbiriyle kafiyeli olması, son mısraların da nakarat şeklinde tekrar edilmesidir. Ancak Nabizade Nazım'ın katı bir kafiye anlayışına sahip olduğu söylenemez:

Ben "şiirde" her iki beyitin mutlak bir kafiyele olması gibi tazyiklere, hasrlara lüzûm göremiyorum. Zihnimce diyorum ki: "Murad hissiyât-ı kalbiyeyi daha şiddetli bir surette ve manzumen tasvir etmek değil midir? Birinci mısra kafiyece ikinci mısraya muvafık olmasın da faraza beşinciye veya beşinci ikinciye mutabık olsun. Birtakım hasrlara lüzum nedir?" mütalaasına rağbetlerle kesb-i mübahat eylediğim şu eser-i naçizanemdeki manzumelerin ekseri kavaid-i aruzdan hiçbirleriyle tatbik kabul etmez... Kısmen Sahra yolunda tanzim olunmuşsa da kafiyece yine külliyyen mugâyeret görülür. Bundan da maksadım -derkâr olan aczimle beraber- usûl-i atika tengnâ-yı ıztırabından kurtularak, kendimce ah-rarane bir hatt-ı hareketi tayindir (1880: 6).

Şiirin dikkat çeken bir başka yönü de farklı şekillerde okunabilir olma özelliğidir. Epigrafta söylendiği gibi şiirin yeniliği de burada yatmaktadır.

³ Sadece birinci bentte bilinçli bir vezin kullanımından söz edilebilir. Birinci ve üçüncü mısralar (mef û lü /fe û lün), zaten birbirinin aynı olan ikinci ve dördüncü mısralar (fe i lâ tün) şeklindedir.

İlk olarak şiiri yazıldığı gibi, yani mısralar arasındaki boşluğu kaldırmak suretiyle okumak mümkündür. Bunu mısraların başına koyduğumuz numara ve harflerle gösterirsek şu tablo ortaya çıkmaktadır:

A → **1**
B → **2**
C → **3**
D → **4**

*Bir handeye de yok mu tenezzül ey gonce-i ra'nâ!
Ettim bu kadar cevre tahammül, azıcık gül;
Yetmez mi acep şîven-i firkat rahm et bana cânâ!
Meftûnuna kıl lütf u inâyet, kerem eyle!*

Himmet Uç (2007: 158), “Taleb-i Dâd”ın serbest müstezad şeklinde yazılmış olduğunu belirterek onu “Yeni Şekilli Şiirler” arasında değerlendirmiştir. Bu durumda şiirin birinci dördlüğünü şu şekilde düzenlemek de mümkündür:

*Bir handeye de yok mu tenezzül?
Ey gonce-i ra'nâ!
Ettim bu kadar cevre tahammül.
Azıcık gül;
Yetmez mi acep şîven-i firkat
Rahm et bana cânâ!
Meftûnuna kıl lütf u inâyet
Kerem eyle!*

Bu durumda diğer dördlükler de şu şekilde sıralanacaktır:

İkinci Dördlük: E5, F6, G7, H8

Üçüncü Dördlük: I9, J10, K11, L12

Bu şiirin okunma biçimi seçenekleri bunlarla da sınırlı değildir. Şairin şiire verdiği düzene göre birinci sütun ile ikinci sütununu ayrı ayrı okumak da mümkündür:

*Bir handeye de yok mu tenezzül?
Ettim bu kadar cevre tahammül.
Yetmez mi acep şîven-i firkat
Meftûnuna kıl lütf u inâyet*

*Bıktırdı hayattan beni ol nâz.
Geçtim ol emelden, talebim az:
Yaklaştı ise ger dem-i vuslat!
Vuslat günü ölmek de ne ni'met*

*Gül gül de biraz gönlüm açılsın,
Vechindeki nûrlar da saçılsın!
Kâfi mi değil renc ü eziyet,
Yetmez mi acep çektiğim hasret?*

*Ey gonce-i ra'nâ!
Azıcık gül;
Rahm et bana cânâ!
Kerem eyle!*

*Gerçek
Emelim hande-i kâkül
Çek, hançerini çek
Kerem eyle!*

*Şâd eyle beni.
Gül güzelim gül!
Terk eyle diken
Kerem eyle!*

Görüldüğü gibi her iki sütunu hem tek şiirmiş gibi hem de ayrı ayrı iki şiirmiş gibi okumak da mümkündür. Şiirin bir diğer okuma şekli, mısraların çapraz olarak düzenlenmesiyle elde edilmektedir. Bu durumda birinci dörtlüğü şu şekilde düşünmek mümkündür:

*Bir handeye de yok mu tenezzül?
Azıcık gül;
Ettim bu kadar cevre tahammül.
Ey gonce-i ra'nâ!
Yetmez mi acep şîven-i firkat
Kerem eyle!
Meftûnuna kıl lütf u inâyet
Rahm et bana cânâ!*

Bu düzenlemeye göre diğer dörtlükler şöyle olacaktır:

İkinci dörtlük: E6, F5, G8, H7

Üçüncü dörtlük: I10, J9, K12, L11

Şiir ilginç bir şekilde başka okumalara da imkân vermektedir. Bunlardan ilki A2, B3, C4, D1 şeklindedir. Buna göre ilk dörtlük şöyle şekillenmektedir:

*Bir handeye de yok mu tenezzül?
Azıcık gül;
Ettim bu kadar cevre tahammül.
Rahm et bana cânâ!*

*Yetmez mi acep şîven-i firkat
Kerem eyle!
Meftûnuna kıl lütf u inâyet
Ey gonce-i ra'nâ!*

Bu durumda ikinci ve üçüncü dörtlük şöyle olacaktır: İkinci dörtlük: E6, F,7, G8, H5, üçüncü dörtlük: I10, J11, K12, L9.

Diğer bir okuma şekli ise A3, B4, C1, D2 şeklindedir:

*Bir handeye de yok mu tenezzül?
Rahm et bana câna!
Ettim bu kadar cevre tahammül.
Kerem eyle!
Yetmez mi acep şîven-i firkat
Ey gonce-i ra'nâ!
Meftûnuna kıl lütf u inâyet
Azıcık gül;*

Görüldüğü gibi burada şiirin altı ayrı okuma biçimini verdik, biraz daha zorlandığı takdirde şiirin başka okuma biçimleri de ortaya çıkarılabilir. Şiirin bu şekilde değişik okumalara imkân vermesi şairin özellikle ikinci sütundaki mısraları seçimiyle ilgilidir. Seçilen bu mısralar büyük ölçüde anlamca birbirine yakın ve birinci sütundaki mısralara uyumlu ifadelerdir. Şairin ikinci sütundaki mısraları kısa mısralar olarak seçmiş olması da bu uyumu kolaylaştıran bir özelliktir. Eğer bu mısralar da uzun ve vezinli olsaydı bu uyumu sağlamak mümkün olmayabilirdi.

Bu değişik okuma şekillerinden elde ettiğimiz en önemli sonuç okuma şekli ne olursa olsun şiirin anlamının değişmemiş olmasıdır. Yani şair bu değişik okuma biçimleriyle şiirine çok anlamlılık katamamıştır. Şiirde yapılan sadece şekil bakımından bazı varyasyonlar elde etmekten ibarettir.

Bütün bu anlattıklarımızdan sonra Behçet Necatigil'in son dönem şiirleri arasında yer alan *Kareler ve Aklar*⁴ adlı şiir kitabından söz etmemek mümkün değildir. Adı geçen kitabın özellikle "Kareler" bölümü yukarıda anlattıklarımızla yakından ilgilidir: Bu bölümdeki bazı şiirler, Nabizade'nin şiiri gibi iki sütun üzerine kurulmakla birlikte çoğunlukla üç ve dört sütundan oluşmaktadır. Sözü edilen özellikleri bakımından Hasan Akay (2006: 16) aynı şiirleri "bir biçimde görsel şiir" örnekleri arasında sayarak (2006: 24) bu görselliği açmak için Doğan Aksan'ın *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili* adlı çalışmasından bir örnek vermiştir: "‘Hassas Terazî’ şiiri, ‘dizelerin, bir terazinin kefelерini andıracak biçimde bölünme-

⁴ Bu kitap, Necatigil'in *Şiirler 1972-1979* (İstanbul: 1996) adlı kitabının 17-126. sayfaları arasında yer almaktadır.

siyle görsel şiir'e örnektir". Hasan Akay (2016: 71-79) da "Hassas Terazi" şiirini tahlil ederek metnin çok anlamlılığını çeşitli örneklerle ortaya koymuştur.

Konunun diğer ayağına bir de Necatigil cephesinden bakmak yerinde olacaktır. Necatigil ise bahsi geçen şiirleri için şunları söylemektedir:

Kareler bir aşama değil de bir kendini tazelemedir benim için. Güvensizlikle karşılanan bu şiirlere beni öz zorladı; özün iki başlı değil, üç dört yönlü oluşu. O şiirlerin sağdan sola, yukardan aşağı, merdiven basamakları gibi inişli çıkışlı okunmak istenişleri, merkezci ve merkezkaç güçlere hep birden dikkati çekmek istediğimidir. Ama siz kolonlar arasını kapatarak, eski şiirlerim gibi mısra mısra okursanız yadırganmaz bu aykırılık. Hem bu teknik saz şairlerimizin 4 müs tef' i lâ tün vezniyle yazdıkları vezni-aher nazım şeklinin, hatta divan şairlerinin musammatlarının çağdaş benzetisidir; çağdaş bir geliştirme. Başka edebiyatlarda, Batıda olduğunu sanmıyorum (1999: 102).

Bir başka yazısında ise Necatigil şunları söyler:

1970-1972 arasında 'Kareler' başlıklı 30-35 şiirde işi daha ileri götürdüm: Sözcüklerin aralarını açtım, sözcüklerden değişik kombinezonlarda başka başka anlam dizileri çıkarmayı denedim. Bir deniz fenerinin tek odaktan yaydığı ve nesnenin türlü yanlarını, görünümelerini gösteren ışın demetleri gibiydi bunlar. Bu 'Kareler'de amacım, okuyucunun rasgele bir şiirde, alışılmış yazışın içinde de böyle şeyler aramasına dikkati çekmek isteğiydi. Bütün öğeleri, öznesi, yüklemi, tümleçleri yerli yerinde, kurallı ya da devrik cümlelerle şiir yazmanın, ne diyeyim, öyle pek zor olmadığını göstermek isteğiydi. Şiirin bazı boşlukları, kopuklukları, eksiklikleri olursa, daha çok şeyleri aynı anda anlatabileceği inancıydı (1979: 61-62).

Şiir, kesin bir açıklama, bir bildiri değildir; şaşmaz doğru, doğrultu değildir, tek yön değildir. Dilediğimiz yollara, yolculuklara açık, çeşitli yönlerdir, türlü doğrultulardır. Ben düşündürücü yanlarını çoğaltmış, yatırım ve çabaları çokça, çokgen şiirden yanayım (Necatigil, 1979: 63).

Behçet Necatigil'in yukarıda temas edilen şiirleri de -verilen özel biçimlerden dolayı- değişik şekillerde okunma imkânı sağlamaktadır. Ancak Necatigil'den yukarıda aktardığımız ifadelerle bakıldığında şairin bu şiirlerde şekil kadar anlama da önem verdiği, bu değişik okuma biçimleriyle şiire değişik anlamlar kazandırmayı esas aldığı görülecektir. Şairin şu sözleri de bu hususu teyit etmektedir.

Sonuç

Görüldüğü gibi Modern şiirin ilk dönemlerinde daha çok romancı ve hikâyeci olarak bilinen Nabizade Nazım'ın sanat hayatının başlarında “yeni bir icat” iddiasıyla yazdığı “Taleb-i Dâd” şekil bakımından yeni bir deneme olarak düşünülebilir. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi Nabizade Nazım'ın bu şiiri şekil bakımından değişik okumalara imkân vermekle beraber bunların hepsi de tek bir anlamı içermektedir. Buna karşılık Necatigil'in şiirleri sadece şekil bakımından farklı okumaları değil, her okumayla şiirde başka bir anlamı yakalamayı amaçlamaktadır. (Söz konusu tutumda Nabizade Nazım'ın heyecanlarla dolu gençlik dönemini, Necatigil'in de olgunluk çağını yaşıyor olmasını gözardı etmemek lazımdır.) Bu, Modernleşme sürecindeki Türk Edebiyatının başlangıç safhasında yer alan bir sanatçıyla çok sonraki dönemlerinde yaşayan bir şairi hem birleştiren hem de ayıran bir durumu ifade etmektedir.

KAYNAKLAR

- AKAY, Hasan (2006), *Kare-Deniz*, 3F Yay., İstanbul.
- AKAY, Hasan (2016), “Çokgen Şiir Algısı ve Hassas Terazî”, *Türk Dili*, S. 772, Nisan 2016, Ankara.
- Nabizade Nazım (2015), *Karabibik ve Diğer Hikâyeler*, (Haz. Sabahattin Çağın – Nedret Kurudere), Dergâh Yay., İstanbul.
- [Nabizade] A[hmed] Nazım (H. 1298 [1881]), *Hatıra-i Şebab*, Mihran Mat., İstanbul.
- Nabizade [Nazım] (1303/1886), *Mini Mini yahut Yine Heves*, Karabet ve Kasbar Mat., İstanbul.
- NECATİGİL, Behçet (1979), *Bile/Yazdı*, Cem Yay., İstanbul.
- NECATİGİL, Behçet (1999), *Düzyazılar II*, Yapı Kredi Yay., İstanbul.
- UÇ, Himmet (2007), *Şair ve Romancı Nabizade Nazım*, Kitabevi Yay., İstanbul.